

Andrzej F. Dziuba

"La rinascita dell'etica. Ethos, valori e doveri nel contesto della cultura contemporanea", Mario Bizzotto, Leumann-Torino 1987 : [recenzja]

Collectanea Theologica 62/1, 188-189

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mario BIZZOTTO, *La rinascita dell'etica. Ethos, valori e doveri nel contesto della cultura contemporanea*, Editrice Elle Di Ci, Leumann-Torino 1987, s. 227.

Może wydawać się czymś dziwnym podejmowanie we współczesnej rzeczywistości tematyki zarysowanej w tytule rozprawy. Faktycznie, mimo zewnętrznych postaw, czasem pozorowanych, istnieje w człowieku i ludzkości jako wspólnocie różnego stopnia zainteresowanie, więcej zapotrzebowanie, na etos, wartości czy obowiązki. Te elementy ludzkiej egzystencji dotyczące sfer typowych tylko dla człowieka stawiają mu zarazem określone nowe płaszczyzny własnej realizacji. Krótko mówiąc, istnieje sens zajmowania się tymi zagadnieniami, także z punktu ich praktycznych przeznaczeń życiowych.

Praca M. Bizzotto ukazała się w znanej już serii *Saggi di teologia* i adresowana jest przede wszystkim do wykładowców i studentów (por. s. 7). W części wstępnej zawiera wykaz skrótów (s. 5), przedmowę (s. 7) oraz wprowadzenie (s. 9—20). Całość książki podzielona została na dwie części, a pierwsza z nich posiada tytuł: *Aktualność zainteresowania etyką: odrodzenie etyki i ethosu, instancje interdyscyplinarne i propozycje moralne* (s. 23—125).

Autor na przykładzie G a d a m e r a, H a b e r m a s a i S p a e m a n n a ukazuje odrodzenie etyki w myśli współczesnej. Natomiast *ethos* w zwyczajach, instytucjach i normach znalazł pewne teoretyczne ujęcia w doktrynach H e b l a i S c h i l l e r a. Mając świadomość widocznego odrodzenia zauważa się jednocześnie bardziej wyraźne relacje etyki do psychologii, ekologii czy polityki. Obok tego trzeba widzieć autonomię poszczególnych dyscyplin. Autor wyraźnie wskazuje na znaczenie m. in. takich elementów jak odpowiedzialność człowieka za świat, problem integracji, cnoty cywilne czy wychowanie polityczne.

Rozdział trzeci omawianej części pt. *Propozycje etyczne w kulturze współczesnej* zwraca najpierw uwagę na dwie propozycje pochodzące ze szkoły we Frankfurcie: H o r k h e i m e r i A d o r n o. Pierwszy z nich znany jest z krytyki moralności mieszczańskiej, a zwłaszcza Kanta. Interesujące są uwagi o relacji między rodziną a autorytetem. Autor rozwija znane powiedzenie A d o r n o: „Nie ma prawdziwego życia w fałszu” i wskazuje na podniesione przez niego przyczyny zagubienia moralności. Etyka neopozytywistyczna ukazana została przez przybliżenie doktryny A y e r a, W i t t g e n s t e i n a i R. M. H a r e g o. Natomiast etyka w kulturze radykalnej kojarzy się M. B i z z o t t o z N i e t z s c h e m, M a r c u s e m i S t i r n e r e m. Ciekawe są, wyrastające na tym tle, uwagi o etyce sympatii.

Część druga: *Wartości i obowiązki*, podzielona została na dwa obszernie rozdziały (s. 127—223). Pierwszy z nich dotyczy wartości. Autor zwraca uwagę m. in. na problem sprawiedliwości i miłości, relacje między obiektywnością aksjologiczną i realnością empiryczną czy różnorodny charakter obiektywności poszczególnych wartości moralnych. Szeroki problem poznania wartości jest związany z doświadczeniem i oczywistością aksjologiczną. W historyczności wartości nasuwa się najpierw pytanie, czy mają one walor uniwersalny czy relatywny? Następnie zaś o ich zmienność czy stałość. Absolutność wartości ma odniesienie tak do ewolucji historycznej, jak i do ich osobowego charakteru poszczególnej jednostki.

Obowiązek i fundamenty obowiązku to temat ostatniego rozdziału studium M. B i z z o t t o. Trudno rozpatrywać kwestie obowiązków bez ich odniesienia do wartości. Oczywiście istnieje tu możliwa postawa pewnego rygoryzmu moralnego czy właściwie rozumianego prymatu wartości. Ciekawe są uwagi autora studium przybliżające stanowisko w tej kwestii zajęte przez G u y a u, który wskazywał m. in. na swoiste zniesienie obowiązków. Mówiąc zaś o fundamentach obowiązków trzeba przede wszystkim widzieć je w kontekście osoby, jej autonomii i heteronomii. Oczywiście wiodące są także kwestie normy i poznania, które są ze sobą ściśle związane. Wiele miejsca poświęca włoski badacz uwagom o wolności, którą widzi zarówno w sensie doświad-

czenia historycznego jak i transcendentnego. Oczywiście wolność może doprowadzić i do jej wypaczenia, choćby w postaci formalizmu.

W końcowych uwagach podniesiono jeszcze rangę dostrzegania raportu między zasadami pryncypialnymi a sytuacją historyczną. Także i dowartościowanie prawa w odniesieniu do miłości nie jest obojętne we właściwym widzeniu podstaw obowiązków.

Zaprezentowane dzieło w toku poczynionych analiz wsparte zostało przed każdym punktem w ramach poszczególnych rozdziałów skrótowym zestawem źródeł i literatury. Jest to znaczące uzupełnienie, choć ograniczone w znacznym stopniu do literatury w języku włoskim, zawiera jednak liczne przekłady.

Włoski badacz zwracając uwagę na odrodzenie etyki wskazuje na pewne procesy, które nadal w wielu przypadkach są na etapie realizacji, uścisień czy wyjaśnień. Widać zatem, iż jest to zjawisko żywe, dynamiczne i nadal otwarte na nowe nurty czy osiągnięcia badawcze. Dynamizm ten jest specyficzny. Zauważyć można, iż autor prawie nie dostrzega Europy Wschodniej. Prawdą jest, iż może trudno wskazać podobne autorytety, o których mówi, ale nie można zapomnieć o szerokich procesach, o ich wielkim znaczeniu przerastającym ograniczenia geograficzne, polityczne czy kulturowe. Widać u autora podział Europy, dwubiegunowy jej rozwój.

Odrodzenie etyki to nie tylko teoretyczne analizy, lecz to także postawy życiowe i praktyczne realizacje ethosu, wartości i obowiązków. Zwłaszcza ethos pozostanie pewnym znakiem postaw ludzkich, które wymykają się ze schematycznych opracowań. Jego przejawy wolności mogły doprowadzić do przemian kultury współczesnej.

Interesujące opracowanie M. Bizzotto jest przykładem akademickiego podejścia do zamierzonego zadania. Jest próbą pewnych systematyzacji i schematycznych zaklasyfikowań. Jest to cenne, potrzebne i znaczące. Otwartość na realia życia wymaga jeszcze więcej, kontekst kultury współczesnej jest tak bogaty, iż ethos, wartości i obowiązki czekają na dalsze studia, opracowania i badania.

ks. Andrzej F. Dziuba, Warszawa

Hans ROTTER, *Die Würde des Lebens, Fragen medizinischer Ethik*, Innsbruck-Wien, Tyrolia-Verlag 1987, ss. 118.

Zagadnienie życia ludzkiego, choroby, cierpienia i śmierci są dla człowieka problemami podstawowymi. W obliczu tych problemów człowiek może najbardziej zrozumieć sam siebie oraz określić swój stosunek do przyjętej i wyznawanej wiary. To stwierdzenie Hansa Rottera ze wstępu do książki *Die Würde des Lebens* (Godność życia) nie tylko wykazuje zasadność podejmowanej problematyki, lecz i doskonale weryfikuje się w poglądach i życiu współczesnych ludzi. Przykładem niemalże klasycznym jest „dyskusja” społeczeństwa polskiego nad projektem ustawy o ochronie życia poczętego.

Podtytuł książki wyjaśnia, że autor próbuje odpowiedzieć na szereg dręczących ludzkłość pytań etycznych z dziedziny medycznej (*Fragen der medizinischen Ethik*).

Całość rozważań H. Rottera dzieli na 11 rozdziałów. Każdy z nich poświęcony jest konkretnemu problemowi etyczno-medycznemu. Rozdział pierwszy nosi tytuł: *Kirche und Moral* (Kościół i moralność). Autor zajmuje się relacją między Kościołem a jego nauką moralną. Rozważa takie zagadnienia jak: sumienie a wspólnota (*Gewissen und Gemeinschaft*), zasięg i zakres nieomyłnej nauki Kościoła (*Grenzen der Unfehlbarkeit*) oraz wskazuje na ostateczną i nieomylną instancję Urzędu Nauczycielskiego Kościoła (*Die Kompetenz des kirchlichen Lehramts*).

Tematem wiodącym rozdziału drugiego jest wartość i godność życia (*Der*